

ляється пізнавальної сторони навчання, розкриттю здібностей, вихованню самоповаги. Однією з головних умов організації учбового процесу є вміння надавати та отримувати допомогу. При цьому, викладач допомагає лише тоді, коли допомога є дійсно необхідною. Свідомий внесок кожного оцінюється всіма учасниками процесу.

Врахування таких характерних для студентів бакалаврату та магістратури показників як розвинена увага, гарна пам'ять є когнітивною основою освітніх технологій, спрямованих на формування іншомовної професійної комунікативної компетенції. Вибір комунікативно-когнітивного підходу як ключового в методологічній основі методики викладання іноземної мови обумовлений значущими психофізіологічними характеристиками і закономірностями розвитку людини. У процесі навчання йде активне формування особистості, виробляється власний стиль поведінки у вченні. Ступінь комунікативної і когнітивної складності матеріалу, що вивчається, визначає проблематику навчального спілкування, його зміст, глибину і об'єм. Крім того, зміст освітнього процесу, форми аудиторної та позааудиторної роботи, методи і прийоми на основі комунікативно-когнітивних технологій, навчання у співпраці сприяють розвитку зазначених пізнавальних процесів особистості та розкриттю когнітивних здібностей студентів, що дозволяють формувати нові професійні й особистісні якості, збагачувати професійний і соціальний досвід.

Комунікативно-когнітивні технології характеризуються своєю спрямованістю на розвиток навчально-пізнавальної компетенції, вони розвивають інтелектуальні здібності студентів, привчають їх до спостережливості, рефлексії, формують навчально-дослідницькі та науково-дослідні вміння, розвивають критичне мислення, стратегії розуміння усних та письмових текстів професійної спрямованості. Ці технології включають в себе складання концептуальних карт, роботу з таблицями, схемами, колажування, створення проєктів з використанням кейс-методу, участь у навчальних та наукових конференціях та ін.

Формування міжкультурної компетентності на основі комунікативно-когнітивного підходу – це комплексний освітній процес, що здійснюється на основі цілісної методико-філологічної моделі, яка припускає: підбір теоретичного матеріалу, що відображає сучасні тенденції в мові і мовній політиці; аналіз міжкультурних універсалій і опозицій; реалізацію навчально-практичних заходів, орієнтованих на акцентуацію та освоєння культурних відмінностей, відображених в окремих фрагментах картини світу. При такому підході формування професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців, коли «майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід» [5, с. 28], стає метою навчання, чинником, що визначає всю навчально-методичну організацію курсу з іноземної мови, і засобом активізації особистісного потенціалу студента.

Література:

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания [Текст] / Б. Г. Ананьев. – М. : Наука, 2000. – 350 с.
2. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ : монографія / Г. В. Барабанова. – К. : Фірма «Інкос», 2007. – 315 с.
3. Зонтова С. Є. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики / С. Є. Зонтова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. наук. праць. – Ялта : РВВ КГУ, 2005. – Вип. 8, ч. 2. – С. 89–93.
4. Ковриго С. Б. Комунікативно-когнітивний підхід у навчанні англійської мови / С. Б. Ковриго // Англійська мова та література: науково-методичний журнал. – Харків : Основа, 2010. – № 36. – С. 17–23.
5. Степанова І. С. Реалізація комунікативного підходу до викладання іноземних мов у технічних вишах: Матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта». – 2008. – Режим доступу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/stepanova.php>.
6. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: Автореф. дис.... канд. філол. наук: 13.00.04. – Луганськ, 2005. – 20 с.
7. Anderson, R. C. Readings in the psychology of cognition [Text] / R. C. Anderson, D. P. Ausubel. – Holt, Rinehart and Winston, 1965. – Original from the University of Michigan Digitized Jun 13, 2006. – 690 p.
8. Ausubel, D. P. Educational psychology: a cognitive view [Text] / D. P. Ausubel. – Holt, Rinehart and Winston, 1968. – Original from the University of Michigan Digitized Jul 14, 2008. – 685 p.
9. Bachman, L. Fundamental Considerations in Language Testing [Text] / L. Bachman. – Oxford: Oxford University Press, 1990. – 408 p.
10. Baumeister, Roy F. The self in social psychology [Text] / Roy F. Baumeister. – Psychology Press, 1999. – 492 p.
11. Gardner, R. C. Attitudes and motivation in second-language learning [Text] / R. C. Gardner, W. E. Lambert. – Newbury House Publishers, 1972. – 313 p.
12. Maslow, A. H. Motivation and personality [Text] / A. H. Maslow. – New York: Harper & Row, 1970. – 369 p.
13. O'Malley J. M., Chamot A. U. Learning strategies in second language acquisition / J. M. O'Malley, A. U. Chamot. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 340 p.
14. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 1540 p.

УДК 378: 811. 111 – 057. 875

О. П. Дацків,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

ДРАМАТИЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті конкретизовано структуру комунікативної культури вчителя іноземних мов, визначено роль і місце вмінь комунікативної взаємодії у структурі комунікативної культури вчителя іноземних мов, обґрунтовано доцільність застосування різних форм драматизації з метою підвищення рівня комунікативної культури студентів, подано приклади вправ та завдань для формування вмінь комунікативної взаємодії.

Ключові слова: майбутні вчителі іноземних мов, драматизація, комунікативні вміння, комунікативні вправи, комунікативні завдання, комунікативна культура, мовленнєві вміння говоріння, форми драматизації.

В статті конкретизована структура комунікативної культури учителя іноземних мов, визначено роль і місце вмінь комунікативної взаємодії у структурі комунікативної культури учителя іноземних мов, обґрунтовано доцільність застосування різних форм драматизації з метою підвищення рівня комунікативної культури студентів, дані приклади вправ та завдань для формування вмінь комунікативної взаємодії.

Ключевые слова: *будущие учителя иностранных языков, драматизация, коммуникативные умения, коммуникативные упражнения, коммуникативные задачи, коммуникативная культура, речевые умения говорения, формы драматизации.*

The structure of communicative culture of the foreign languages teachers have been determined, the role and place of communicative interaction skills in the structure of communicative culture of teachers of foreign languages have been specified, the expediency of various forms of dramatization in order to increase the level of communicative culture of students have been proven, the examples of exercises and activities for the formation of a communicative interaction skills have been provided.

Communicative culture of future teachers of foreign languages can be seen as a systemic phenomenon, which is manifested in the general ability to understand the student and teach him to understand other people and himself and described as a subsystem of knowledge, communication skills and awareness in the system of the crosscultural communicative competence. Formation of crosscultural communicative competence by means of dramatization includes, in addition to gaining relevant knowledge, lexical, grammatical and phonetic sub-skills and skills in all kinds of speech activity, psychological, sociocultural and sociolinguistic components essential for communication.

The use of dramatization for teaching foreign speaking is directly related to the solution of strategic task of higher education – the formation of communicative culture of future teachers of foreign languages because dramatization is aimed at the development of crosscultural communicative competence in drama games, role-plays, improvisations, simulations and theatre projects. In addition, dramatization develops personal qualities and abilities of students, expanding the repertoire of their behavior through communication and formation of professionally oriented competence of foreign languages teachers at the beginning stage of their training.

Key words: *future foreign language teachers, dramatization, communicative skills, communicative activities, communicative tasks, communicative culture, speaking skills, forms of dramatization.*

Модернізація вітчизняної освіти і її входження у загальноєвропейський освітній простір висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів. Одним з основних напрямів освіти вбачається підготовка нової генерації педагогів, здатних до продуктивної взаємодії і співпраці. Реалізація завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, в якій наголошується на необхідності становлення демократичної системи навчання та виховання, забезпечення зв'язків між освітою і суспільством, неможлива без змін у змісті професійної підготовки вчителя [5]. Суспільство потребує вчителів, які відзначаються високим рівнем комунікативної культури. Комунікативна культура педагога – складний соціально-педагогічний феномен, який досліджували С. П. Белозерцев, О. В. Бондаревская, І. Ф. Ісаєв, В. Н. Карташова, В. П. Кузовльов, І. Я. Лернер, А. В. Мудрик, Н. Н. Никітіна, М. Н. Скоткін, В. А. Слатьонін, Т. І. Туркот, Т. К. Чмут та ін.

Серед проаналізованих праць нами виявлено комплексні дослідження, присвячені розробці технологій розвитку комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов. Так, Н. М. Битюцкая (2006) запропонувала тренінгові, міжкультурну і професійно-орієнтовану педагогічні технології розвитку комунікативної культури студентів педагогічних коледжів, І. І. Комарова (2000) дослідила формування культури педагогічного спілкування, І. О. Татаріна (2006) обґрунтувала і довела можливість використання засобів педагогічної риторики для формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов на старшому ступені навчання. Однак, наскільки нам відомо, застосування драматизації як засобу формування комунікативної культури майбутніх вчителів іноземних мов досі не привертало уваги дослідників.

Метою цієї статті є розкриття деяких ключових аспектів проблеми формування комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов засобами драматизації. Завдання дослідження: 1) конкретизувати структуру комунікативної культури вчителя іноземних мов, виходячи із специфіки предмета; 2) охарактеризувати роль і місце вмінь комунікативної взаємодії у структурі комунікативної культури вчителя іноземних мов; 3) обґрунтувати доцільність застосування різних форм драматизації з метою підвищення рівня комунікативної культури студентів і запропонувати приклади вправ та завдань, створених на основі застосування драматизації з метою формування вмінь комунікативної взаємодії.

Розглянемо структуру комунікативної культури вчителя іноземних мов. Т.І. Туркот визначає комунікативну культуру педагога як складний соціально-педагогічний феномен, що складається з декількох взаємопов'язаних компонентів: комунікативні настанови; знання; комунікативні вміння, які реалізуються при певних умовах і залежать від зовнішніх умов і внутрішніх чинників [7].

Для майбутніх учителів іноземних мов надзвичайно важливими є *комунікативні настанови* на відкритість, толерантність, намагання відверто висловлювати свої думки і переживання; *знання* еволюції загальної теорії комунікації, історії вчення про педагогічне спілкування; соціально-культурних норм і етики педагогічного спілкування; психолого-педагогічних закономірностей ефективного педагогічного спілкування; *вміння* педагогічно доцільно організувати педагогічне спілкування і керувати ним; стимулювати спілкування, організувати обмін інформацією (діалогове спілкування), ефективно використовувати засоби вербальної і невербальної комунікації, використовувати педагогічну техніку (вибрати правильний стиль і тон спілкування, керувати увагою аудиторії, педагогічно доцільно використовувати наочність і технічні засоби навчання).

До *зовнішніх умов*, які впливають на формування комунікативної культури педагога, дослідники відносять специфіку ВНЗ (у нашому дослідженні це специфіка педагогічного ВНЗ), а також специфіку і зміст педагогічної діяльності (навчання іноземних мов і культур), а важливими *внутрішніми умовами* є вік, стать, педагогічні здібності, індивідуально-психологічні особливості, наявність педагогічного досвіду.

За визначенням Н. М. Битюцкої комунікативна культура – інтегративний, цілісний феномен, що є видом професійно-педагогічної культури і визначає напрямок розвитку студентів, єдність особистісно-ціннісного, когнітивного, технологічного і емоційно-креативного компонентів, здатність здійснювати спілкування і приходити до адекватного взаєморозуміння у трьох аспектах – індивідуальному, предметному і професійному [1, с. 7]. Особистісно-ціннісний компонент дослідниця визначає як сукупність цінностей та особистісних особливостей, які проявляються у таких психічних властивостях як рефлексія, емпатія, децентрація, особистісна ідентифікація. Технологічний компонент – оволодіння технологією педагогічного спілкування, а когнітивний компонент передбачає розвиток мовних, мовленнєвих і соціокультурної компетентностей, необхідних і достатніх для визначеного рівня; навчання норм міжкультурного спілкування; розвиток культури усного і писемного мовлення іноземною мовою в умовах офіційного і неофіційного спілкування.

Якісна інформаційно-сміслова сторона педагогічної взаємодії, на думку І. І. Комарової, є основою комунікативної культури майбутніх учителів. До її складових вчена також відносить «здатність учителя чітко, зрозуміло й переконливо висловлювати свої думки та почуття за допомогою вербальних і невербальних засобів інформаційного обміну з учнями» [3, с. 9].

І. О. Татаріна визначає іншомовну комунікативну культуру як складний різновид іншомовної мовленнєвої діяльності викладача, метою якого є створення оптимальних умов для продуктивної педагогічної взаємодії за допомогою ефективного педагогічного спілкування [6, с. 5].

Компонентами іншомовної комунікативної культури вчителя іноземних мов за І. О. Татаріною є: 1) уміння педагога оформлювати своє висловлення відповідно до чинних мовних норм і норм культури спілкування; 2) уміння складати план успішної реалізації задуму висловлення на основі стратегічного закону риторики і реалізовувати риторичну стратегію за допомогою комунікативно-мовленнєвої тактики; 3) уміння встановлювати і підтримувати контакт під час мовленнєвої взаємодії за допомогою правил мовленнєвого етикету [6, с. 8].

Узагальнюючи проаналізовані дослідження, комунікативну культуру майбутнього вчителя іноземних мов можна розглядати як системне утворення, яке виявляється в загальному вмінні зрозуміти того, хто навчається, і навчити його розуміти інших людей і себе і визначити як підсистему знань, комунікативних умінь та усвідомленості у межах системи міжкультурної комунікативної компетентності. Формування міжкультурної комунікативної компетентності включає, крім відповідних знань, лексичних, граматичних і фонетичних навичок та вмінь в усіх видах мовленнєвої діяльності, суттєві для спілкування психологічний, соціокультурний і соціолінгвістичний компоненти [4 с. 91].

Готуючи майбутніх учителів іноземних мов, необхідно забезпечити високий рівень сформованості міжкультурної комунікативної компетентності у єдності її компонентів, що надалі сприяло б виконанню ними професійних функцій і вихованню комунікативної культури учнів.

У розробленій нами методиці формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації передбачено і формування комунікативної культури, оскільки драматизація як сукупність прийомів взаємодії викладача і студентів у драматичних та рольових іграх, імпровізаціях, симуляціях і театральних проєктах, спрямованих на формування іншомовної комунікативної компетентності [2, с. 6] є ефективним засобом розвитку усіх складових комунікативної культури студентів.

Встановлено, що процес навчання говоріння засобами драматизації буде успішним, якщо він спрямований на особистість студента, його реальні потреби і мотиви, соціокультурні, індивідуальні програми розвитку; усвідомлюється студентами як процес, що залежить, передусім, від них самих; забезпечується вміннями викладача виявляти мотивацію говоріння у кожного студента і спрямовувати її на формування вмінь говоріння; має діяльнісний, когнітивний, творчий характер; орієнтований на логіку розвитку особистості студента, його суб'єктивного внутрішнього стану; стимулює прояв власної активності студентів, радості та задоволення від спілкування.

Ми визначаємо дві групи прийомів розвитку вмінь мовлення засобами драматизації: 1) залучення студентів до участі в мовленнєвих комунікативних вправах та завданнях (драматичних іграх, імпровізаціях, рольових іграх, симуляціях та театральних проєктах); 2) організація обговорення та аналізу результатів навчальної діяльності студентів.

Викладач виконує роль фасилітатора і в окремих випадках учасника спеціально організованої навчальної діяльності, спрямованої на формування вмінь говоріння, а студенти залучаються до цієї діяльності на засадах співпраці, співпереживання, толерантності і доброзичливості.

Далі обґрунтуємо доцільність застосування визначених нами форм драматизації для формування комунікативної культури і наведемо приклади вправ та завдань.

Драматичні ігри проводяться з метою створення умов для включення студентів у діяльність із застосуванням драматизації, а саме: фізичного та психологічного налаштування студентів на виконання завдань та вправ на основі прийомів драматизації. Методика навчання іноземних мов та театральна педагогіка мають у своєму арсеналі чимало драматичних ігор, які можна застосовувати для вдосконалення навичок (передусім лексичних та фонетичних), для формування вмінь говоріння, а також для розвитку творчих, когнітивних та загальнонавчальних умінь.

Приклад 1.

Форма драматизації: драматична гра

Pre-speaking activity

– *What is the difference between a formal and informal greeting?*

– *Who might you greet using a formal/an informal greeting?*

Work together as a group. Start milling about the room. Greet each other just by shaking hands, move on, and greet the next S you meet.

b. Greet each other in a more specific way:

like a long lost friend;

like a boss;

like a former colleague you like a lot;

like a colleague you don't really trust.

Post-speaking activity

– *How did you use body language in greetings?*

– *Did your partners react to your greetings appropriately?*

– *Have you learned anything new about greeting people in English speaking countries?*

Організація рольової гри полягає в ознайомленні студентів із запропонованими обставинами та предметом спілкування – компонентами комунікативної ситуації, у межах якої розгортається рольова гра, розподілі ролей, виборі простого реквізиту. Викладач проводить моніторинг діяльності студентів, допомагаючи лише у разі потреби.

Приклад 2.

Форма драматизації: рольова гра

Work in pairs. Role-play:

S1: You found a job and are planning to throw a party for your friends. Make a list, call and invite people to your party using the following expressions:

How would you like to...?

May I have the pleasure of...?

May I invite you... ?

S2: Your friend is inviting you to a party. You can (can't) come. Thank for the invitation. Use the following expressions:

Thank you very much. This is kind of you.

Thank you very much. I'd love to.

*That's very kind of you – but I'm afraid I have already arranged/promised to ...
What a pity! I would have loved to come.*

В імпровізаціях студенти виконують ролі, які вони визначили самостійно. Дія відбувається у визначеному ними місці, у визначений час, визначеними способами її виконання. Таким чином, усі компоненти мовленнєвої ситуації певним чином є створеними студентами, а тому стають для них особистісно значущими і такими, що запам'ятовуються і міцно засвоюються.

Приклад 3.

Форма драматизації: імпровізація.

Read the list of phrases below. Which of those phrases you would use in formal situations? Work in groups of four. Improvise a conversation (formal or informal) where each of you could use one of the phrases. Act it out in front of the rest of class. Use appropriate body language.

a) *Are you ready yet? / You ready yet?*

b) *Too late. / It's too late.*

c) *Fine, thanks. / I'm fine, thanks.*

d) *Is she Ukrainian? / Yes, she is Ukrainian. / Is she Ukrainian? Yes, Ukrainian.*

Симуляція – драматизація, в основі якої лежить подія, учасники якої мають функціональні ролі, обов'язки та достатньо обізнані з проблемою, щоб виконувати ці обов'язки. Втілення повномасштабної симуляції у навчальний процес потребує цілого циклу занять. Кінцевою метою може бути відтворення, скажімо, світу компанії, телевізійної студії, редакції газети чи урядової структури. Зазвичай викладачі відмовляються від застосування цього типу драматизації на заняттях через брак часу, але погоджуються з тим, що симуляції є ефективними у формуванні вмінь говоріння.

Приклад 4.

Форма драматизації: симуляція.

Цілі: удосконалити мовні навички і методичні вміння студентів.

Інструкція: Work in groups of 4. You are trainees on your teaching practice. The teachers you work with asked you to choose fairy tales for a school English drama contest. How will you choose the fairy tales? What would the casting be like? When will you rehearse? How will you teach students to speak their lines correctly? Who will be responsible for costumes, make-up, props etc?

Театральний проект охоплює процес підготовки до постановки та відтворення на сцені для глядачів літературної або створеної самими студентами вистави. Метою такого проекту є і процес підготовки, і результат – сама вистава. Театральний проект виконується із дотриманням послідовності етапів виконання проекту: визначення цілей, організації та планування, вибору засобів, виконання проекту, презентації та оцінки проекту.

Обговорення є важливим кроком в організації навчання засобами драматизації, оскільки воно дає можливість студентам критично оцінити результати своєї діяльності та діяльності інших, виявити сильні та слабкі сторони в презентаціях інших груп, висловити своє захоплення результатом діяльності власної групи та інших груп, доброзичливо вказати на недоліки у підготовці та / чи презентації. Цей крок в організації навчання створює можливості для рефлексії. Вважаємо за необхідне використовувати на практичних заняттях такі завдання з метою цілеспрямованого навчання рефлексивної діяльності. Наприклад:

– *Скажіть, які граматичні (фонетичні, лексичні) навички вдосконалив вправа, яку ви щойно виконали?*

– *Порівняйте комунікативний потенціал двох виконаних вправ.*

– *Порівняйте спосіб виконання вправи Вами і Вашим партнером. У кого вийшло краще? Чому?*

– *Чи сподобалась вам вправа /завдання? Чому (ні)? Як можна її покращити?*

Отже, застосування драматизації як технології навчання іншомовного говоріння безпосередньо пов'язане із вирішенням стратегічного завдання вищої освіти – формування комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов, оскільки ця технологія насамперед сприяє формуванню міжкультурної комунікативної компетентності у драматичних іграх, рольових іграх, імпровізаціях, симуляціях і театральних проектах. Крім того, драматизація спрямована на розвиток особистих якостей і здібностей студентів, розширення репертуару їхньої поведінки через залучення до діяльності спілкування, а також формування професійно орієнтованої компетентності майбутніх учителів іноземних мов уже на початковому ступені навчання.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді особливостей формування комунікативної культури майбутніх учителів іноземних мов на середньому ступені навчання та в укладанні комплексу вправ для формування у студентів умінь комунікативної взаємодії засобами драматизації на заняттях з дисципліни «Практичний курс англійської мови».

Література:

1. Битюцкая Н. Н. Педагогические технологии развития коммуникативной культуры будущего учителя иностранного языка в условиях педагогического колледжа : автореф. дис. на стиск. науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» Н. Н. Битюцкая. – Елец, 2006. – 25 с.
2. Дацків О.П. Методика формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Дацків Ольга Павлівна. – К., 2012. – 221 с.
3. Комарова І. І. Формування у майбутніх учителів культури педагогічного спілкування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. І. Комарова. – Тернопіль, 2000. – 19 с.
4. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : Курс лекцій : [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої – К. : Ленвіт, 2011. – 344 с.
5. Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №29, 18 липня. – С. 4-6.
6. Татаріна І. О.. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів засобом педагогічної риторики : дис... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Татаріна Інна Олександрівна. – Одеса, 2005. – 249 с.
7. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. Посібник [Електронний ресурс] / Т. І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с. Режим доступу: http://pidruchniki.com/13680808/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli